

Nr 281.

Av herr **Lindberg** i Umeå, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till byggande av två artillerifartyg.*

I statsverkspropositionen har å fjärde huvudtiteln föreslagits att riksdagen måtte till flottans ersättningsbyggnad anvisa för budgetåret 1939/1940 ett reservationsanslag av 23,500,000 kr. Av denna summa äro 13,900,000 kr. avsedda för påbörjande av två kustförsvarsfartyg, avsedda att ersätta motsvarande antal av i flottan nu ingående pansarskepp, och beräknade att draga en kostnad av 37 miljoner kr. för varje, tillsammans alltså 74 miljoner kr. Ett bifall till förslaget torde i en framtid medföra som konsekvens att ytterligare minst två fartyg av samma storleksklass komma att bli erforderliga, varigenom totalkostnaden skulle springa upp till cirka 150 miljoner kronor.

Försvarsministern anför, att de utredningar i typfrågan, som i och med chefens för marinen och försvarsstabschefens utlåtanden föreligga, utgöra ett i stort sett tillräckligt material för bedömning av spörsmålet om vilka fartygstyper som lämpligen böra komma i fråga då det gäller att genom ersättningsbyggnad bevara kustflottans slagkraft och taktiska användbarhet och att ett ståndpunktstagande till denna fråga icke bör längre uppskjutas. Statsrådet har för sin del, bland annat på grundval av den uttömmande utredning rörande spörsmålet, som nu föreligger, kommit till den bestämda uppfattningen, att de nuvarande Sverige-skeppen vid deras avförande ur kustflottan böra ersättas med fartyg, som kunna betecknas som artillerifartyg.

Det finns emellertid en utredning, likaledes av uttömmande natur, som kräver beaktande i detta sammanhang, nämligen den som under åren 1931—1935 utfördes inom 1930 års försvarskommission och som låg till grund för 1936 års försvarsbeslut. Denna utredning lämnade i fråga om grundlighet ingenting övrigt att önska. Vid dess utförande medverkade framstående sjöstrategisk och marinteknisk, flygstrategisk och flygteknisk, matematisk, ingenjörvetenskaplig och överhuvud taget all sakkunskap, som på detta område kunde uppbringas. Efter månadslånga överläggningar, sträckande sig över fyra år, varvid försvarskommissionen även erhöll del av resultaten vid utförda praktiska bombfällningsförsök, sammanfattade kommissionen sin åsikt i bl. a. följande uttalanden:

»Även om de skäl för ett visst utökande av fartygsbeståndet, som av den sjömilitära sakkunskapen framförts, icke kunna fränkännas betydelse, hävdar likväl försvarskommissionen på grund av det anförda och då det nödvändiga måste sättas framför det önskvärda, att ett bibehållande tills vidare av flottans nuvarande fartygsbestånd bäst motsvarar lägets krav. Vissa

moderniseringsåtgärder å pansarskeppen, omfattande främst en förstärkning av luftvärnsbeväpningen, synas dock lämpligen böra utföras. Ersättningsbyggnad torde böra ske endast av jagare och undervattensbåtar. Härvid synes emellertid någon ökning av undervattensbåtbeståndet ändamåsenlig. Med en dylik anordning torde i varje fall lösandet av flottans primära försvarsuppgifter bliva säkrat ävensom vissa nödvändiga åtgärder för handelskydd kunna vidtagas.»

»För lösandet av de uppgifter, som enligt det föregående ansetts böra tillkomma flottan, synes enligt kommissionens mening en pansarbåtsdivision icke vara oundgängligen nödvändig, utan dessa uppgifter torde i erforderlig utsträckning kunna lösas genom lätta sjöstridskrafter såsom jagare och undervattensbåtar m. m. i samverkan med marina flygstridskrafter. Vad speciellt beträffar avvärjande av invasion över havet, minskas, såsom även torde framgå av vad som anförts i avdelning III, betydelsen av artillerifartygs medverkan i och med tillkomsten av de föreslagna operativa flygstridskrafterna, vilka förena stor slagkraft med snabbhet och praktiskt taget obegränsad rörelsefrihet.

Från dessa utgångspunkter kommer kommissionen fördenskull till den uppfattningen, att någon nybyggnad av *pansarskepp* icke bör ske. I detta sammanhang vill kommissionen betona, att en flotta med ett fåtal pansarskepp, vilka vid inträffad förlust i krig icke kunna ersättas, med största sannolikhet endast kan hava den betydelsen, att en viss fördröjning i ett anfallsföretags igångsättande kommer att åstadkommas, i de fall då en svensk pansarbåtsdivision kan utgöra ett hinder för företaget. Många skäl tala för att denna fördröjning kan bliva kortvarig. I varje fall är fördröjningens längd helt oberäknelig. Ehuru väl tillvaron av en pansarbåtsdivision kan anses för flottan underlätta lösandet av de uppgifter, som i det föregående angivits, synas med hänsyn till angivna omständigheter de med pansarbåtsdivisionens förnyande förenade kostnaderna icke stå i rimlig proportion till de angivna fördelarna, särskilt som de medel, som kunna anvisas till försvaret, av ekonomiska hänsyn måste bliva begränsade.»

Det utredningsmaterial, på vilket försvarskommissionen grundade sina omdömen, är i betydande utsträckning av hemlig natur och en motionär är därför urständsat att till stöd för en avvisande ståndpunkt till nu föreliggande förslag om medelsanvisning för byggande av två artillerifartyg anföra utdrag ur detta material. Under den offentliga diskussionen åren 1934—1936 framträdde emellertid ett flertal sakkunniga militärer, vilka medverkat i försvarskommissionens utredningar, och meddelade sina synpunkter i förevarande fråga. Enligt deras uppfattning hade på grund av den flygtekniska utvecklingen såväl de nuvarande pansarskeppen som nya artillerifartyg av motsvarande storleksordning avsevärt förlorat i stridsvärde i innanhav sådana som Östersjön och Bottniska viken, varför dylika fartyg icke vidare borde nybyggas i vårt land. Som stöd för denna mening åberopades bl. a. följande skäl:

Sjöstridskrafter kunna i Östersjön och Bottniska viken icke såsom flyg

stridskrafterna taga sin tillflykt till tryggade basområden, belägna utanför de fientliga flygstridskrafternas aktionsradie. De äro tvärtom hänvisade till att under både operationer och vila vistas inom nära fienden varande delar av ett lands territorium och kringliggande vatten. Sjöstridskrafterna hava icke heller det skylande tak över sig, som skogen i många fall utgör för lantstridskrafterna. I varje fall gäller detta de större, djupgående fartygen. De mindre, grundgående övervattensfartygen kunna däremot i vissa fall genom ankring utefter bergvägg m. fl. åtgärder försvåra upptäckt från luften. Jämfört med lantstridskrafterna hava sjöstridskrafterna däremot fördelen av att kunna röra sig med större hastighet, vilket visserligen icke medför möjligheter att undandraga sig flyganfall, men som dock i viss mån minskar träffsannolikheten med bomber, d. v. s. en ökad bombsäts blir erforderlig. Fartygens pansar medför även, att väsentligt tyngre bomber krävas än de, som användas mot flyg- och lantstridskrafter. Sjöstridskrafterna hava å andra sidan icke samma möjligheter att sprida stridsmedlen som lant- och flygstridskrafterna. Visserligen kunna måhända under vissa förhållanden de olika fartygen under vila förläggas i olika delar av ett skärgårdsområde, men det enskilda fartyget förblir under alla förhållanden en odelbar enhet. Särskilt betydelsefullt synes detta förhållande vara, om sjöstridskrafternas stridsmedel till en väsentlig del äro inneslutna i ett fåtal stora fartyg, vilka icke kunna döljas och vilka kräva ett relativt litet antal fällda bomber för att bli träffade.

Möjligheten att ordna jaktskydd för sjöstridskrafterna begränsas av målens läge vid eller utanför kusten. Den tid, som står till buds för ett jaktförband, avdelat till skydd för flottan, att starta och taga höjd, är nämligen i de flesta fall icke tillräcklig för att medgiva ett ingripande mot fientliga flyganfall, som kunna beräknas bli upptäckta först ett fåtal minuter innan de nå fram över svenska flottans olika bakre relativt indragna ankarplatser.

Vad skyddet medelst luftvärn beträffar kan den svenska flottan utveckla en aktningvärd luftvärnseffekt. Om hela flottan är samlad på en ankarplats, kunna anfall av *mindre* flygstyrkor avvärjas. Ju större spridning flottans fartyg erhåller, desto mindre blir luftvärnseffekten. Det enskilda fartygets luftvärnseffekt är för ringa för att kunna avvisa flyganfall med åtföljande fartygsskador från t. o. m. förhållandevis ringa flygstyrkor.

Sammanfattningsvis kan sägas, att en fientlig stormakt kan, med insättande av sina flygstridskrafter, sänka Sverige-skeppen utan att hindras av det luftvärn flottan kan presteras eller av det jaktflyg som kan utnyttjas för flottans skydd.

Dessa uttalanden av militära sakkunniga gjordes 1935 och hade avseende på då rådande förhållanden. Sedan dess torde försvarsmedlen mot luftangrepp hava utvecklats. Luftvärnsartilleriet lär sålunda hava erhållit väsentligt ökad kapacitet. Vid nybyggnad av fartyg räknar man givetvis också med ett mot flygbomber starkare pansarskydd. Jämsides härmed torde emellertid flygbombens genomslagskraft hava ökat.

De av försvarsministern föreslagna artillerifartygen skola förses med

skydd för fartygens vitala delar mot 20.3 cm projektiler och 250 kg pansarbomber vid fällning på höjder även över 3,000 meter. Enligt uppgift räknades inom den svenska marinen år 1935 med att en 300 kg minsprängbomb hade genomslagskraft genom Sverige-skeppens pansar. För ett pansarskepps sänkning beräknades teoretiskt tre fullträffar. Vid denna tidpunkt ansågs emellertid att vid angrepp mot pansarfartyg en minsprängbomb av 500 kg:s vikt kunde komma till användning.

Den frågan uppställer sig nu, om det pansarskydd, som avses för de nya artillerifartygen, är tillräckligt kraftigt för att neutralisera verkan av flyg-angrepp. Skulle så *icke* vara fallet kvarstå med full styrka de skäl, som av 1930 års försvarskommission anfördes och av riksdagen sedermera godtogs, för den uppfattningen, att artillerifartyg icke böra ingå i vår flotta, främst på grund av deras sårbarhet vid luftangrepp och svårigheten för att icke säga omöjligheten att skydda baser och ankarplatser.

Det förefaller mig vara ett allmänt intresse, att riksdagen, innan ett positivt beslut fattas om byggande av nya artillerifartyg, erhåller tillfredsställande verifikation på, att de av 1930 års försvarskommission verkställda utredningarna icke längre äro hållbara.

Jag tillåter mig fördenskull hemställa, att riksdagen måtte besluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om fullständig utredning om de å fjärde huvudtiteln föreslagna två artillerifartygens lämplighet, främst med hänsyn till deras motståndskraft mot flygbomber; samt

att, i avvaktan på resultatet av denna utredning, reducera reservationsanslaget till flottans ersättningsbyggnad med 13,900,000 kronor.

Stockholm i januari 1939.

Elof Lindberg.
